

Balio Sruogos laiškas Vandai Daugirdaitei, 1924-01-29, iš Miuncheno - į Būgius

Vandukėli mano, / aš ir vėl ilgai iš tavęs nesulaukiu laiškelių.

Vandukėli mano,
aš ir vėl ilgai iš tavęs nesulaukiu laiškelių.

O mano dienos slenka ramiai - nejučiomis. Tik retkarčiais šiokie tokie siurprizai paįvairina mano dienas. Visų pirma aš jau suskubau turėti vieną lyg ir konfliktą su dr. Šauliu [1]. Oficialinai - ne konfliktas, bet esmėj - tikras. Bet jis tuojau nusileido ir parašė man tokį nuolaidų laišką [2], kad aš jaučiuos visai patenkintas. Čia geras ženklas: bent ateity nuo jo aš maža tepriklausysiu. Antra - gavau laišką iš Puidos, kuriuo mane kviečia į Kauną[,] ir ilgą lementacinį laišką iš Sutkaus, kuris gvoltą kelia, kad aš Klaipėdon važiuoju. Puidai atsakiau oficialinai, kaip ir visuomet, kai aš jam rašau, nieko nepasakydamas. Sutkui parašiau ilgą širdingą laišką, bet rezultate vis tik atsisakiau gyventi Kaune [3]. Paskui išsileidžiau į susirašinėjimą su Kirša [4]. Jis mat dabar Berlyne, „Gairių“ korektūrą daro. Jis vis dar kažkaip šiaušiasi, bet aš jam rašau vis širdingai ir rimtai, ir jis, matyt, nežino, kaip čia suprasti. Bet taip išėjo, kad aš jam turėjau pasakyti apie mūsų sumanymą ir pakviečiau jį.

Jis sako, kad ir už devynių kalnų atvažiuotų. Ar tu nepyksi[,] Vandukai?

Paskui daug širdingų laiškų gavau iš Pronskaus.

Bet šandie ištiko visų keisčiausias siurprizas. Kažkas iš Amerikos, iš New-Yorko man atsiuntė per telegrafą 30 dol. - ir nepasirašė kas. New-Yorke aš[,] berods[,] nieko ir pažįstamo neturiu. Kas tai per štukorius - neišmanau. Ir kas su tais pinigais daryti - nežinau. Na, „įsigadys“.

Paskui paskutiniu laiku labai pagerėjo mano santykiai su Verute [5] ir Domeikaite [6], jos prietelka. Mat kartu pietus valgom ir bene kasdien susitinkam. Tikri prieteliai palikom. Ir kai man įgrysta bekalti - nueinu int jas, ir labai gerai sugyvenam. Jos siūlosi atvažiuoti vasarai į Klaipėdą. Tik Verutė žada savo „kavaliერიų“ atsivežti. Bet šiais metais rengia ir ji ištekėti, rodos[,] už d-ro Karvelio. O užvakar - sekmadienį - vakarą buvo tokia vėtra - sniegas pustė ir nešalta - tai su Domeikaite buvau išėjęs toli toli už miesto. Ir Izaras taip šlamėjo, ir vėjas taip staugė, ir sniegas toks šiltas buvo - ir mintys taip toli lėkė - ir dūšioj taip gera buvo. Per paskutines savaites vis tik biškį nusivariau, bet tokio pagrindinio išsivalkiojimo - vakar ir šandie vėl galva aiški. Ir galiu mokintis, ir iš visko sprendžiant kvotimus turėčiau išlaikyti. Profesorius disertaciją vokiečių kalba jau galutinai priėmė ir šiomis dienomis pasiūlys fakulteto Tarybai užtvirtinti, vadinasi[,] už poros savaičių - kursai kentėjai! Aš vis tiek manau, kad pavyks išropoti. O šiuo tarpu dar vienas dalykas[,] už kurį Tu mane nelabai tepagirsi - vas. 2 d. švenčiu gerburgstagą [7]. Tai aš pasikviečiau Verutę su jos prietelka, vieną Šmulkštį ir vieną vokietuką [8] į Ratskeller'į. Bet labai ir nesibark - nieko blogo neatsitiks, ir šiukšlės, kurių galvą prikimsčiau, per tą vakarą neišbyrės. Kad man gi baisiai liūdna pasidaro, kai aš iš ryto atsikeliu ir pasižiūriu į savo formulas! Tiktai kai pradedu skaityti - jau liūdnumą užmirštu ir nepamatau, kaip vakaras nusileidžia. Bet už tai vakare eidamas gulti kaip vakarinę maldą kas kartą tavo vardą kartoju. Ir taip su tavo vardu lūpose užmiegu. Tik kai kada per daug įsidūmoju - ir tuomet ilgai nebeužmiegu, ir tuomet sekamą dieną galva labai labai neaiški pasidaro.

Bet aš nemokėčiau pasakyti, ką aš savo vakarinės maldos metu apie Tave dūmoju. Kažkaip man rodos, kad aš tave turiu, jaučiu tavo esimą, tavo širdies tvaskėjimą, tavo kūno šilimą ir nežinau[,] ar tai dūšia pusiau sapnuoja[,] ar pusiau budi - ar tai iš tikrųjų taip yra[.]

Nepasakyčiau, kad aš galvoju ar apie ateitį galvoju - ne konkretingos mintys pinasi manyje, - man rodosi, kad kažkokie gražūs-gražūs regėjimai mane supa.

Kur jie prasideda, kur jie baigias - nežinau.

Praeity - dabarty - ateity - tas pats virpėjimas, tas pats dvelkimas. Ir aš taip aiškiai jaučiu tavo širdies plastėjimą ir tavo kūno šilimą. Tiktai kai pro užleistą langą prasimuša tekanti saulė[...]

- - -

Atėjo pas mane prietelis[.]

Labanaktis[.]

Bučiuoju[.]

Bal.

Antradienis[,] 29[.]

KOMENTARAI

[1] Jurgis Šaulys (1879-1948) - spaudos darbuotojas, 1924 m. formalus dienraščio *Klaipėdos žinios* redaktorius.

[2] Balio Sruogos ir Jurgio Šaulio nesutarimas, matyt, kilo dėl darbo pradžios termino (Jurgis Šaulys norėjo, kad Balys Sruoga dienraščio *Klaipėdos žinios* redakcijoje pradėtų dirbti anksčiau):

„Gerbiamasai,

Tamstos laišką iš š. m. 19 d. gavau. Numatydamas, kad Tamsta tegali tik nuo 1. IV pradėti pas mus dirbti, aš jau šiandien pasikviečiau dviem mėnesiam vietinį literatą p. Jakužaitį, su kuriuo pamėginsime apsieiti ligi Tamsta atvyksi.

Kai dėl paties darbo pasidalijimo, pasikalbėsime ir susitarsime asmeniškai. Tamsta, žinoma, nieko bendro neturėsi su administracija - ir atsakomas tebūsi Tamsta tik prieš mane. Specialinių korespondentų kur kitur, be Kauno, dar neturiu. Tatai dar reikia suorganizuoti. Jei Tamsta galėtum man patarnauti atitinkamais nurodymais, būčiau dėkingas.

Knygynėlių jau esame šioki-tokių įsitaisę (yra, žinoma, ir enciklopedija), - jį, reikalui esant, didinsime.

Informacijų tarnyba (telegrafu ir telefonu) yra jau iš dalies suorganizuota, iš dalies dar organizuojama. Prieš Kalėdas buvo jau viskas sutvarkyta, tik, pakrikus kauniškei Eltai, gauname dabar visai savarankiškai iš naujo pertvarkyti.

Tatai betgi, tikiuos, bus galima dar ligi vasario pradžios padaryti.

Pasisekimo egzaminus baigiant ir šiaip viso labo Tamstai linkėdamas, lieku Tamstos

J. Šaulys“ (Jurgio Šaulio laiškas Baliui Sruogai, iš *Klaipėdos - į Miuncheną*, 1924-01-25, in: LLTI BR, f. 53, b. 868, l. 1r-v). Balys Sruoga, 1924-04-01 pradėjęs darbą dienraštyje *Klaipėdos žinios*, iškart tapo jo faktiškuoju redaktoriumi.

[3] Balio Sruogos susirašinėjimas su Kaziu Puida ir Antanu Sutkumi neišliko. „Laiškais, paskui ir žodžiu jie bandė atgrasyti B. Sruogą nuo *Klaipėdos* ir kalbėjo apie galimybes, pasilikus Kaune, dirbuotis teatro ir spaudos baruose, universitete. Tačiau jų pasiūlymai kol kas, atrodo, tik, pakrikus kauniškei Eltai, gauname dabar visai savarankiškai iš naujo pertvarkyti. Tatai betgi, tikiuos, bus galima dar ligi vasario pradžios padaryti. Pasisekimo egzaminus baigiant ir šiaip viso labo Tamstai linkėdamas, lieku Tamstos J. Šaulys“ (Jurgio Šaulio laiškas Baliui Sruogai, iš *Klaipėdos - į Miuncheną*, 1924-01-25, in: LLTI BR, f. 53, b. 868, l. 1r-v). Balys Sruoga, 1924-04-01 pradėjęs darbą dienraštyje *Klaipėdos žinios*, iškart tapo jo faktiškuoju redaktoriumi.

[3] Balio Sruogos susirašinėjimas su Kaziu Puida ir Antanu Sutkumi neišliko. „Laiškais, paskui ir žodžiu jie bandė atgrasyti B. Sruogą nuo *Klaipėdos* ir kalbėjo apie galimybes, pasilikus Kaune, dirbuotis teatro ir spaudos baruose, universitete. Tačiau jų pasiūlymai kol kas, atrodo, tik, pakrikus kauniškei Eltai, gauname dabar visai savarankiškai iš naujo pertvarkyti. Tatai betgi, tikiuos, bus galima dar ligi vasario pradžios padaryti. Pasisekimo egzaminus baigiant ir šiaip viso labo Tamstai linkėdamas, lieku Tamstos

[4] Išliko vienas Fausto Kiršo laiškas, adresuotas Baliui Sruogai:

„Pirmų pirmiausias Baly!

Nežinau, kaip Tave beaukštinti ir kaip bevadinti. Tiek laiko – niekuo nesijungėme. Tu vis linksmas ir moki karikatūras piešti, reiškia, turi tvarkingo laiko. Aš blaškaus. Ilgai buvau sodžiujė. Dėkui – ten būdamas iš Tave gavau laišką, bet nieko nerašiau, nes vis kažkur rengiaus, kažką dariau. Visai neišponejau, kaip mane pašiepi per kitus žmones. O su Tavim tokia metamorfoza pasidarė!

Jei tikėti, ką žmonės sako, būtent, kad Tu visų pirma vedi, gausi daktarą, gyveni Klaipėdoj, steigi teatrą, skaitai lekcijas universitete etc. Tai brač galima tik dėliauti! Visus radiusus į centrą suvedi, nustoji būti Sruoga chaotingasis ir tampi Sruoga „gyvenimo matematingasis“. Kūną gyvenimui pritaikini. Valio!

O Kaune, kad žinotai, nebegalima gyventi. Mums menamas periodas – visų galų vienodumas – jau baigėsi.

Viskas formuojasi į tam tikrus skritulius, kastas, ūpus, pakraipas, palinkimus, tinginius, darbininkus, šmugelninkus, idealistus etc. Tas sveika. Bet jau reikia ten ilgiau pabūti, kad įeitum gyveniman savuoju žmogum. Kurį laiką darosi nebejauku. Susidarė įvairūs salonai, net ligi spiritistinių seansų. Gyva, bet savotiškai. Ligi Kalėdų Kauno visuomenė skyrėsi lageriais: vieni šoko, kiti susilaikė ir protestavo. Kalėdos ir Nauji metai visus sujungė – vienybė tertuos, krupnike ir fokstrote. Dabar padėtis buvo tokia: visi šoka. Matai, aš Berlyne. Abejotinos vertės esimas ir abejotinos vertės mintys. Mažas kvaištelėjimas, migla, merdėjimas. Slogulys – brangenybė. Smagenis iškeičiau aukso valiuta. Gyventi galiu.

Tik gyventi. Kas toliau?

Daug taškų ir ilgus brūkšnys.

Pakaks. Parašyk savo dienas.

Bučiuoju. Faustas

[...]“ (Fausto Kiršos laiškas Baliui Sruogai, iš Berlyno – į Miuncheną, 1924-01-20, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 762, nr. 1, l. 1r, 1v-2r, 2v).

Iš Balio Sruogos ir Fausto Kiršos tuo metu intensyvaus susirašinėjimo išliko dar vienas laiškas. Iš jo matyti, kokie buvo bičiulių tarpusavio santykiai, apie ką jie kalbėjosi, dėl ko nesutarė. Balys Sruoga kvietė Faustą Kiršą kartu vykti į kalnus paslydinėti, bet jis nenorėjo sutikti; Faustas Kirša, kitaip, nei kolegos Lietuvoje, palaikė Balio Sruogos sumanymą, pabaigus Miuncheno universitetą, išvykti dirbti į Klaipėdą:

„Sruoga! Tavo laiškas mane privertė šį tą konkretizuoti.

Visų pirma ski. Tavo pažįstamas Maskvos prof. [Ivanas] Iljinas, estetas, kartą vienoj lekcijoj gyrėsi, kaip jis supranta kalnų esmę.

Visų pirma dvi padėti: daikto pažinimas, pergyvenimas ir daikto įsivaizdavimas. Minimas profesor. iš pradžių tik geografiniai kalnus jautęs, bet nesupratęs jų didybės. O kai palaipiojęs po Alpes, kaip mudu, tuoj apie tai parašęs filosofinę studiją apie daikto (kalnų) pažinimą, taip jam viskas kitaip atrodė. Dėl to gyvenime visų pirma reikalinga daiktas pažinti, o paskui jo esmę spręsti. Ski aš nepažįstu. Tik žinau – ilgi pagaliai riestais galais – net baisu; o kai į juos įsprausi kojas ir nuo kalno 2000 metrų žemyn dumi – labai dėkui, Tau bus gerai, o man kaput. Tai veiksmo pusė, kuri mano kūnui nepasiekiamą ir manęs nevilioja. Esmėje gi (neužsigauk!) kuo skiriasi skimanija nuo markomanijos? Kūno mitrinimo žvilgsniu – taip, gerai. Bet idėjos? Minčiai jis nieko neduos, jeigu pačios aplinkybės, kur šliaudinėsi, tau bus ne prie širdies. Tai geras daiktas, bet savotiškas sadizmas: ar mergą josi, ar ski josi (jei čia per stipra, tai išbrauk šitą sakinį). Vėėjai, toliai, viršūnės ir girmės – po šimts vėlnių mandras daiktas, bet visa tai galima priimti tyliu žingsniu ir saldžiom akim; nebūtinai veido prakaite ir pasrūvusiom kraujo akim. Tiesa, tai demoninga, aistringa, bet kam save masažuoti, jei to širdyje nėra; jei yra, – kam minties konvulsijas užmušti gyvenimu, kuris savyje visados yra smulkus ir įsivaizduojamas gigantas. O čia aš esu tikras, kad sportas užmuša dvasią: juo platesni muskulai – juo siauresnė mintis. Odisėjas stipruolis – jo nuoga kūną mergos alyvu trynė, kad jam net neramu darėsi. Jis už jaunuolius buvo stipresnis, bet Homeras gal nė vieno to malonumo neturėjo; Homero mintis lygi Odisėjaus kūno stiprybei (per jį dievai veikia), o Odisėjaus mintis lygi Homero kūnui.

O Tu manęs neužgauliok tinginiu, kurio niekas netraukia. Kai gyvenimas duoda vėjo, tai viskas gali patraukti. Tačiau kai reikia su kiekvienu varioku skaitytis ir tam tikras pareigas atlikti, tai jauti, kad visas traukimas tik iš kišenės, o nieko kišenėn, nieko širdin ir savo pirmajam rūpesniui, dėl kurio žmogukas atėjai žemėn taip trumpučiką gyvenimą perbėgti. Gerai būti pelei, kuri nei kalnų svajoja, nei praeities nežino ir ateitin nežiūri – o sėdi aruode ir geltonus grūdus triuškina. Siauras gyvenimas, bet siaurumoje pilnas. Aš mielai Tau padėčiau keliauti. Tu su pagaliais bryzautai, aš pakalnėj į viršūnes žiūrėtau. Tik matyk, aš dabar spausdinu taip senai mane varginančią „Vitolio raudą“ [Josefo Ignacy'o Kraszewski'o kūrinio vertimas iš lenkų kalbos]. Turiu spausdintu perrašinėti, koreguoti, tvarkyti. Nuo smulkaus gyvenimo aš gal tik vasarą pabėgsiu – atsidusiu kaip Dievo akyse.

Dėl „Gairių“ aiškėja dalykas. Puida rašė, kad [už] iš užsienių įvežamasias knygas reikėsią mokėti maito nuo kilg. 4 litai, dėl to „Gairių“ nebegalėsią spausdinti Berlyne ir laidojąs. Bet gal kitaip išsispręs. Tačiau tokie muitai – tai gali būti tik pikčiausias kerštas mūsų spaudai. Leidiniai mažės.

O Tu rusų dvasios neužgauliok. Rusų dvasia yra didesnė už vokiečių prašmatnumą. Tik rusai yra neprotingi. Ir rusų plasnojančią dvasią mes turim gerbti. Tai nereiškia, kad mes turim rusintis, bet į juos įeiti ir pasiimti kristalų – verta. Kas iš to vokiškojo afišavimosi. Iš vokiečių galima imti konkretingo gyvenimo sumetimus.

Klaipėda nušvarintas, civilizuotas miesčiokas. Ten burtis ir kauptis yra pagrindo. Ant vokiečių ir rusų ežios gali išaugti didelės varpos, paties Dievo pasėtos ir žmonių abiejų šalių pabraukomos ir pastebimos. Ir Tu savąja nerimstančia širdimi gali didelį darbą ten nuveikti. Tau ten bus Laufbahn [karjera] ir Genuss [malonumas]. Tu galėsi ir žmones suburti, ir laimėjimus parodyti. Tad ryžkis! Tu nežinai, ką aš manau ir misliju? Ir daug, ir nieko. Nebūčiau žmogus, jei neturėčiau ryžimosi gyvenimą dėstyti savojo. Tik man niekur nesiseka. Mano obalsis – fiasco! Visas sekretas. Pas mane visados būdavo du keliu: save išvesti į žmogų [i]r dar padėti tautiniam darbui. Šitas dar visai mane suėdė: nebėgau rusuos 1915 m., likau dirbti. Paskui, kai nuėjo, dar tą, dar tą padarysiu, o tada... Tačiau viskas dar ir dar. Tai nusibodo. Dėl to aš noriu neva baigti vieną skritulį riesti smegenyse ir išbraukti visus dar. O paskum brač sudiev – važiuoju į Sacharą, tegul liūtai suėda, ar net toliau – tegul žmogėdros iškepa, gal geram kepsniui gardėsio sudarysiu. Be juoko, rengiuosi apie pasaulį keliauti. Ar tikrai keista? Kaip rašai, ne juokais Sicilijoj ir Aigipte atsidursiu. O, kaip aš noriu šviesos, šviesos! Norisi tą trumpą amžių „tiksliau“ sunaudoti.

Rašai – paimti į rankas žurnalą?! – šiuos žodžius rašau ir nemoku atsakyti. Seniau giliai manyje buvo minties, kad taip pasiėmus gerą, rimtą darbą dirbti, kad ir žurnalą, arba savos minties šviesa iškelti (nusakyti) mūsų literatūros eigą, tuo šviesiuoju dramos ūpu, kaip lietuvių sąmonė emė kristalizuotis į meno sparnus. Šio to padaryta, mintis auklėta, gal šis tas bus, bet nuotrupos, nuotrupos. Viskas „на размен“ [mainams].

Ir nusprendžiu, kad savųjų tarpe aš savo minties nepatenkinsiu. Lipt į žurnalą? А ему имя – первый и последний номер! [O jo pavadinimas – pirmas ir paskutinis numeris]! Mūsuose taip buvo, taip ir bus. Kažkaip organiškai aš nebetikiu Lietuvos meno rimtybei visuomenės akyse. Lietuva išėjo į svetą ir pasidarė svetava. Visi menininkai turi į truščobus lįsti. Kito galo nėra.

Dėl „Tautos teatro“ – toks dalykas. Tu žinai, kad „T. T.“ yra akcinė bendrovė – Puidos, Sutkaus ir dar vieno (nemenu vardo). Net Bičiūnas, kurs daugiausia kovojo ir dirba, – ne „akcininkas“. „Vilkolakis“, rodo[is], ne. Ir Bičiūnas, kuris yra jų spiritus movens, dekoratorius ir „Vilkolakiui“ vodelių rašytojas, ir lektorius, neturi, iš ko gyventi. Atmink, kad Bičiūnas dabar kitoks – tik mene. Tas jam gerai. Gaila, nebeturiu vietos rašyti ir laiko biznai. Sudiev – Tavo Faustas“ (Fausto Kiršos laiškas Baliui Sruogai, [iš Berlyno – į Miuncheną], [iki 1924-01-29], in: *LLTI BR*, f. 53, b. 763, nr. 3, l. 1r-v, 2r-v).

- [5] Veronika Bakšytė (1898-1952) - nuo 1921 m. pedagogikos, psichologijos ir vokiečių literatūros studentė Miunsterio, Miuncheno ir Karaliaučiaus universitetuose.
- [6] Antanina Domeikaitė (1899-?) - filologijos studentė Miuncheno universitete.
- [7] Geburtstag *vok* = gimimo diena.
- [8] Erich Müller-Kamp (1897-1980) - Balio Sruogos bičiulis, Miuncheno universiteto vokiečių kalbos, meno istorijos, slavų filologijos studentas.